

Traba, Robert

Prasa w procesie integracji ziem zachodnich i północnych

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 468-471

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Robert Traba

PRASA W PROCESIE INTEGRACJI ZIEM ZACHODNICH I PÓŁNOCNYCH

15 września 1984 roku w Domu Polskim w Olsztynie odbyło się sympozjum poświęcone roli prasy w procesie integracji społeczności ziem zachodnich i północnych. Spotkanie zorganizowano z inicjatywy Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, olsztyńskiego oddziału Stowarzyszenia Dziennikarzy PRL oraz redakcji „Gazety Olsztyńskiej”.

Zebranych powitał dyrektor OBN doc. dr Edmund Wojnowski. Mówiąc o miejscu i roli Olsztyna, jako ważnego ośrodka życia naukowego i kulturalnego w pierwszych latach po wojnie „sądzę — powiedział — że można tę wysoką pozycję zaobserwować również na podstawie rozwoju prasy olsztyńskiej, której wkład w przywracanie tych ziem Polsce, ich odbudowę i przemiany społeczne jest godny odnotowania”. Doc. Wojnowski nawiązał do zbliżającej się setnej rocznicy ukazywania się tytułu. „Jedna trzecia z tego okresu przypada na czasy powojenne, co stanowi swoiste *signum temporis* i daje też dodatkowy powód, by zorganizować dzisiejsze spotkanie”. Szczególnym akcentem poprzedzającym obrady było nadanie honorowej odznaki „Zasłużonym dla Warmii i Mazur” byłym redaktorom naczelnym „Głosu Olsztyńskiego” oraz medalu „Za zasługi dla Gazety Olsztyńskiej” dawnym, zasłużonym pracownikom redakcji. W imieniu kolegium redakcyjnego odznaczenia wręczył redaktor naczelny GO Czesław Pazera.

W czasie sympozjum wygłoszono pięć referatów:

— prof. Alina Słomkowska (Uniwersytet Warszawski) przedstawiła referację na temat koncepcji prasowych w Polsce Ludowej (do r. 1956).

— dr Bohdan Łukaszewicz (OBN Olsztyn) — Prasa na Warmii i Mazurach po roku 1945.

— dr Andrzej Krawczyk (Uniwersytet Warszawski) — Działalność prasowa wojewódzkich urzędów informacji i propagandy.

— dr Jan Golec (Akademia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Warszawa) — Antykomunistyczna rola prasy Wiłnowskiej w latach 1945—1948.

— dr Edward Grygo (Politechnika Białostocka) — Rola partii w redagowaniu „Głosu Olsztyńskiego”.

W przerwie obrad uczestnicy oddali hołd i złożyli kwiaty na płycie Seweryna Pieniężnego (syna).

Popołudniową dyskusję rozpoczął doc. dr hab. Marian Mroczo (Uniwersytet Gdański), który ustosunkował się przede wszystkim do referatu dr. Łukaszewicza oraz do problemu sformułowanego w temacie sympozjum. Na wstępie poruszył kwestie natury metodologicznej i warsztatowej, stwierdzając m. in. że aktualny stan badań nie pozwala określić jednoznacznie miejsca i stopnia udziału prasy w procesie zrastania rozdzielonych dotąd regionów w jednolity organizm. Trzeba stale mieć na uwadze — podkreślił — że prasa

stanowiła jedynie jeden z elementów procesu oddziaływania na społeczeństwo, stając się przedłużeniem działalności organizacji naukowych, kulturalnych, gospodarczych i politycznych. Stąd też dla uzyskania pełniejszej oceny znaczenia prasy w procesach integracyjnych konieczne jest podjęcie także badań monograficznych, obejmujących poszczególne regiony, działalność takich instytucji i urzędów, jak Polski Związek Zachodni, Państwowy Urząd Repatriacyjny, Ministerstwo Ziem Odzyskanych czy Towarzystwo Rozwoju Ziem Zachodnich. Poważnym błędem metodologicznym, według doc. Mroczko, jest koncentrowanie badań naukowych tylko na zjawiskach sprzyjających integracji. Z punktu widzenia merytorycznego nie należy rozdzielać analizy czynników sprzyjających scalaniu od czynników utrudniających bądź hamujących. Integracja bowiem i dezintegracja są przecież dwiema stronami tych samych zjawisk społeczno-gospodarczych i politycznych. W dalszym toku wypowiedzi mówca sformułował tezę, że w niektórych latach, szczególnie zaś w pierwszym okresie dziejów Polski Ludowej (1945—1946) na Ziemach Odzyskanych wpływ zjawisk społeczno-politycznych był większy niż przemian gospodarczo-społecznych. Ze względu na mało zaawansowany stan badań historycznych i socjologicznych, autor nazwał swój pogląd hipotezą, która wymaga jeszcze udokumentowania badaniami analitycznymi dwóch przede wszystkim zagadnień: reperkusji niemieckiej polityki narodowościowej oraz wpływu masowych ruchów migracyjnych i walk politycznych lat 1945—1947 na kształtowanie się postaw ludności miejscowej. Omawiając znaczenie prasy doc. Mroczko zwrócił przede wszystkim uwagę, że była ona źródłem informacji oraz dowodem, że Polacy już tu mieszkają, że działają tu polskie władze. Błędy w polityce wobec ludności rodzimej w dużej mierze wynikały z tego, iż w kierowniczych organach administracji państwowej i stronnictw demokratycznych uczestniczyli często ludzie mało zorientowani w polskich dziejach Ziem Odzyskanych. Ponadto nie bez znaczenia pozostawała presja wywierana na władze przez osadników, którzy część ludności autochtonicznej traktowali jako element obcy narodowościowo. Mówca sygnalizując zjawiska utrudniające proces integracji społecznej, zwracał też uwagę na sprzyjające jej. Wymienił tutaj m. in. działalność prasową, radiową i organizatorską Polskiego Związku Zachodniego oraz wpływ sieci polskich szkół wyższych i instytucji naukowych i kulturalnych. Korzystnie podziało też przesiedlenie ludności niemieckiej. Kończąc, doc. Mroczko stwierdził, że w kontekście tych wielostronnych poczynań, prasa polska odegrała ważną rolę, pokonując liczne trudności i przyczynając się do stworzenia warunków pełnej stabilizacji społecznej i gospodarczej.

Redaktor Stanisław Kuchciński („Gazeta Olsztyńska”) mówiąc o pierwszych latach działania „Głosu Olsztyńskiego” stwierdził, że celem gazety było jak najgłębiej zejść w teren, po to by praktycznie spełniać funkcje integracyjne. Podejmowano też próby aktywizowania społeczeństwa i to nie tylko w dziedzinie czytelnictwa, ale także bardziej zorganizowanego udziału w życiu kulturalnym i społecznym regionu.

Redaktor Zefiryn Jędrzyński („Gazeta Pomorska” Bydgoszcz) wysoko ocenił rolę prasy w dziele integracji. Dodał jednak, że wiele spraw zaniedbano wskutek dysproporcji tematyki gospodarczo-politycznej i spraw czysto ludzkich. Opierając się na długoletnim doświadczeniu dziennikarskim związanym z ziemiami zachodnimi i północnymi, wysunął tezę, że prasa na tych terenach inaczej i skuteczniej oddziaływała na ludność w dziele integracji

społecznej, niż np. w centralnej Polsce. Wynikało to według niego głównie z tradycji walki ludności Warmii, Mazur, Kaszub czy Śląska Opolskiego o utrzymanie polskości, walki o integrację Polaków pod zaborem pruskim. Początki tej tradycji sięgają r. 1867, kiedy dr Franciszek Rakowicz założył pierwszą na Pomorzu gazetę polską — „Gazetę Toruńską”. Jego kontynuatorami byli Jan Brejski i Wiktor Kulerski („Gazeta Grudziądzka”), którzy na czoło spraw wysuwali podtrzymywanie polskości i ducha polskiego. Dzięki działalności tych ludzi oraz ich następców, prasa pomorska weszła w r. 1945 odpowiednio przygotowana. Z. Jędrzyński stwierdził, że często popełniano jednak podstawowy błąd pisząc o Mazurach, o Warmiakach, o Kaszubach, o Kociewiakach, a nie do Mazurów, do Warmiaków itp. Chęć ukazania społeczeństwu problemów ziem zachodnich i północnych sprawiła, że zapomniano zwrócić się przede wszystkim do mieszkańców tych ziem. Za bardzo zwracano też uwagę na własny, partykularny interes miasta czy regionu, kosztem pracy na rzecz jedności wszystkich ziem. Z. Jędrzyński omówił istotną rolę gazet w upowszechnianiu języka polskiego i polskiej kultury wśród ludzi, którzy bardzo często nie umieli poprawnie mówić i pisać po polsku. Na niwie organizatorskiej prasa była inspiratorem zbiorów książek i podręczników, których szczególnie niedostatek odczuwały te tereny. Właśnie tego typu działanie służyło rzeczywiście odrodzeniu i integracji.

Redaktor Jerzy Szymański („Twórczość Robotnicza”, Warszawa) poruszył sprawę kierowania partyjnych organów prasowych przez odpowiednie instancje partyjne. Redakcja gazety partyjnej spoczywa w rękach redaktora naczelnego, który przecież jest mianowany przez instancję i jest członkiem egzekutywy KW PZPR oraz organizacji społecznych, w tym redakcyjnej komórki partyjnej. W końcowej części wypowiedzi cofnął się do pierwszych lat powojennych. Zwrócił uwagę na ogromny wysiłek olsztyńskiego środowiska dziennikarskiego, które potrafiło tutaj w krótkim czasie zorganizować na tyle prężny ośrodek prasowy, że Olsztyn zaczął nawet zasilać Warszawę i inne województwa.

Redaktor Czesław Pazera omówił integracyjną rolę „Gazety Olsztyńskiej” w latach siedemdziesiątych. Redakcja zainicjowała m. in. tzw. święto gazety, które polegało na wielomiesięcznej rywalizacji gmin, wsi i miasteczek o prymat najgospodarniejszego. Efektem były trwałe zmiany w krajobrazie urbanistycznym, poziomie estetyki i higieny. Do chwili obecnej 19 miejscowości może się poszczycić zdobyciem tytułu najlepszego w tej rywalizacji. Mimo trudności nie zaprzestano też organizować konkursu o miano wzorowej wsi. W związku ze stuleciem tytułu i trzydziestopięcioletniem ukazywania się w PRL, redakcja bardzo mocno zaangażowała się w „narodowy czyn budowy szkół”. M. in. w 1982 r. podjęto inicjatywę budowy szkoły w Dywitach. Zgromadzono już na ten cel odpowiednie fundusze i na początku 1986 r. szkoła będzie przekazana do użytku. Redakcja jest także zainteresowana z rozwojem badań regionalnych, szczególnie prasoznawczych.

Redaktor Marian Wiśniewski („Gazeta Współczesna”, Białystok) zwrócił się z propozycją do pracowników naukowych, by badań prasoznawczych nie zamykali na latach pięćdziesiątych, a korzystali z tego, że w ich zasięgu są ludzie, którzy redagowali bądź nadal czynnie wykonują jeszcze zawód dziennikarski, dzięki czemu stanowią bezcenne źródło poznania najnowszych dziejów prasy.

Dr Teresa Konieczna (Instytut Śląski, Opole) przedstawiła niektóre kie-

runki działalności Pracowni Badań Prasoznawczych Instytutu Śląskiego w Opolu i części dorobku naukowego jej kierownika dr. Joachima Glenska.

Dr Bohdan Łukaszewicz nawiązał do kwestii wznowienia po wojnie tytułu GO. Zabiegi w tym celu prowadził przede wszystkim Polski Związek Zachodni. Sprawę podjęto również na Kongresie Polaków Autochtonów Ziemi Odzyskanych. Tytułu jednak nie wznowiono, gdyż Wanda Pieniężna pragnęła, żeby gazeta odrodziła się wraz ze swoimi podtytułami: „Ojców mowy, ojców wiary brońmy zgodnie młody stary” i „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”. Następne uwagi dotyczyły finansowania „Wiadomości Mazurskich” oraz likwidacji tytułu. Dr Łukaszewicz, opierając się na własnych badaniach, stwierdził, że w grudniu 1945 r. „Wiadomości Mazurskie” finansowano z budżetu Pełnomocnika Rządu w Olsztynie, a od stycznia 1946 r. ze środków Ministerstwa Ziemi Odzyskanych, mimo że przez cały czas podlegały Ministerstwu Informacji i Propagandy.

Redaktor Szymański i prof. Słomkowska polemizowali z dr. Łukaszewiczem na temat reaktywowania zaraz po wojnie tytułu „Gazety Olsztyńskiej”.

W podsumowaniu obrad doc. Wojnowski podziękował referentom i dyskutantom za udział w sesji. Stwierdził, że liczne wypowiedzi zarysowały wyraźnie pewien obszar badawczy oraz różnorodność problematyki, którą w przyszłości będzie można jeszcze bardziej rozwinać, okazję stanowiąc będą obchody stulecia powstania „Gazety Olsztyńskiej”.